

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ

Σπύρος Α. Μοσχονάς

«Υφολογικές» διαφοροποιήσεις

18/6/2014

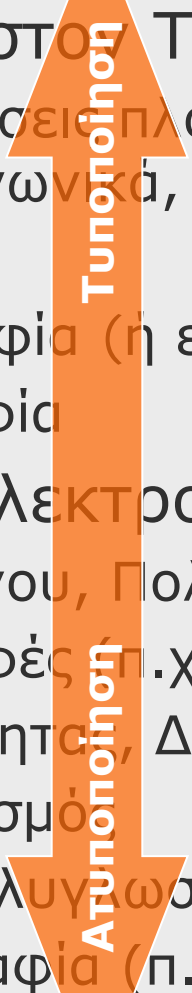
Ύφος;

- » Τι είναι ύφος;
  - ▶ «Πνευματώδεις» ορισμοί του ύφους → Πλέγμα αξιών
  - ▶ «Ύφος είναι ο άνθρωπος» (=πομπός) → Ιδιόλεκτος
  - ▶ Επίδραση θεωρίας της λογοτεχνίας → Καλλιεργημένο ύφος
- » Το ύφος δεν προσδιορίζεται με αυστηρά γλωσσικά χαρακτηριστικά.
- » **Ποικιλότητα**: ανά θέμα, γένος, είδος, μέσο, πομπό, δέκτη, (κοιν.) τάξη, περίσταση επικοινωνίας ...
- » Ποικιλότητα ανά δέκτη (**ακροαματικός σχεδιασμός**): Χαρακτηριστικό ύφος των ΜΜΕ

Τυποποίηση – ατυποποίηση: Είδη και μορφές λόγου στα ΜΜΕ

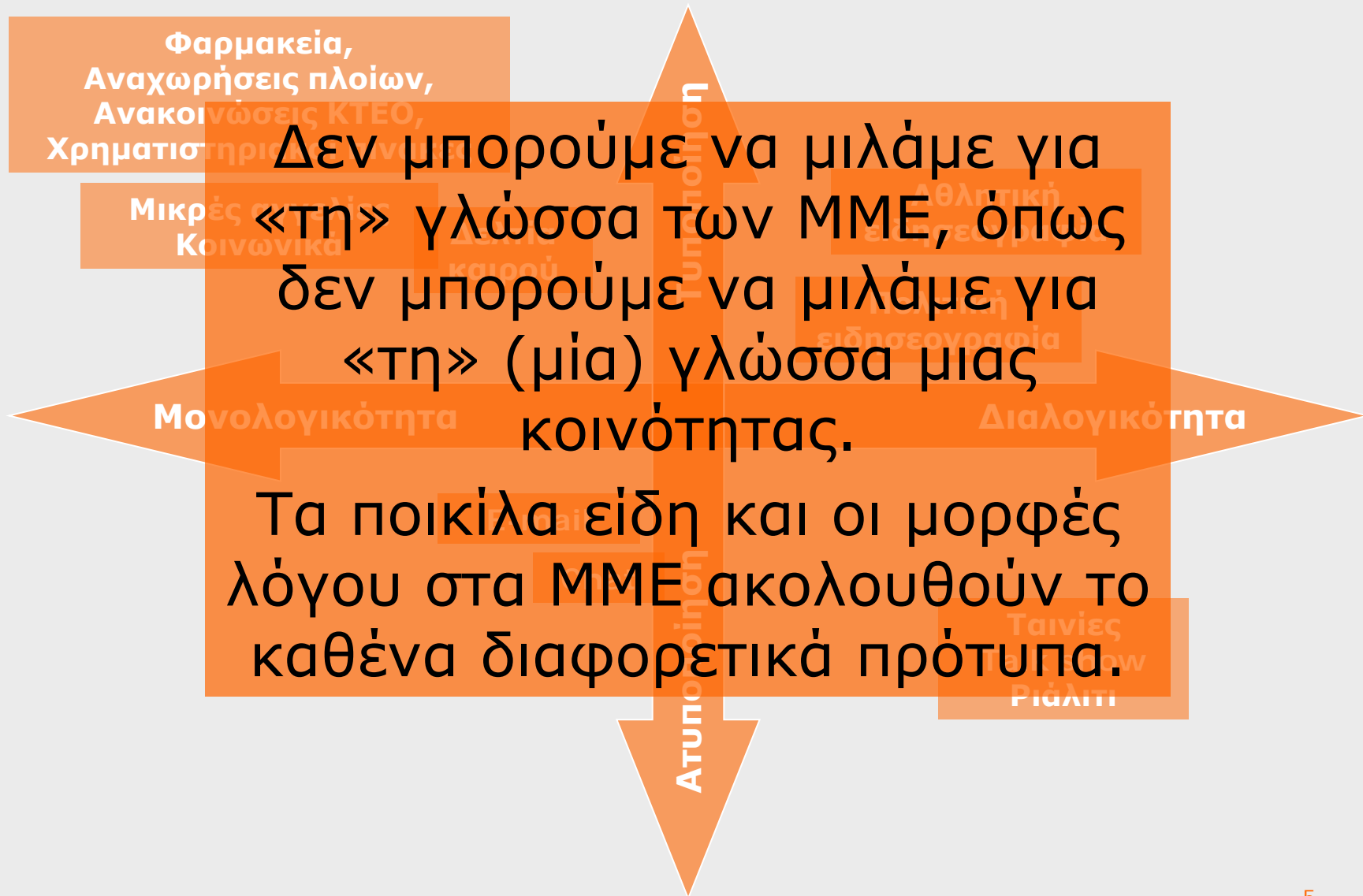

-
- » Στερεοτυπικά είδη (στον Τύπο)
    - ▼ Φαρμακεία, Αναχωρήσεις πλοίων, Ανακοινώσεις ΚΤΕΟ, Μικρές αγγελίες, Κοινωνικά, Χρηματιστηριακοί πίνακες
    - ▼ Δελτία καιρού
    - ▼ Αθλητική ειδησεογραφία (ή ειδησιογραφία;)
    - ▼ Πολιτική ειδησεογραφία
  - » Ατυποποίηση (στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ)
    - ▶ Υβριδικές μορφές λόγου, Πολυτροπικότητα
    - ▶ Ενσωματωμένες μορφές (π.χ. κινημ. ταινίες, μουσική)
    - ▶ Ανάδυση προφορικότητας, Διαλογικότητα
    - ▶ Ακροαματικός σχεδιασμός
    - ▶ Πολυφωνικότητα, Πολυγλωσσία, Πολυδιαλεκτισμός
    - ▶ Εναλλακτική ορθογραφία (π.χ. σε chat, e-mail)

Τυποποίηση – ατυποποίηση: Είδη και μορφές λόγου στα ΜΜΕ

Τυποποίηση – ατυποποίηση: Δεν υπάρχει μία γλώσσα

Ύφος: Ακροαματικός σχεδιασμός (audience design)

- » Εμπλέκεται σε όλα τα επίπεδα γλωσσικής χρήσης, π.χ. στην επιλογή γλώσσας σε δίγλωσσες κοινότητες, στους τρόπους προσφώνησης, στις στρατηγικές ευγένειας, στην ποικιλότητα ανά κοινωνική ομάδα κλπ.
- » «Η ουσία του ύφους είναι ότι οι ομιλητές ανταποκρίνονται στο ακροατήριό τους.»
(Allan Bell)
- » **Υφολογική ανταπόκριση** (responsive style)
- » Στη θεωρία της επικοινωνίας: **μοντέλο προσαρμογής** (accommodation model)

Ύφος: Διαιτητευμένος σχεδιασμός (referee design)

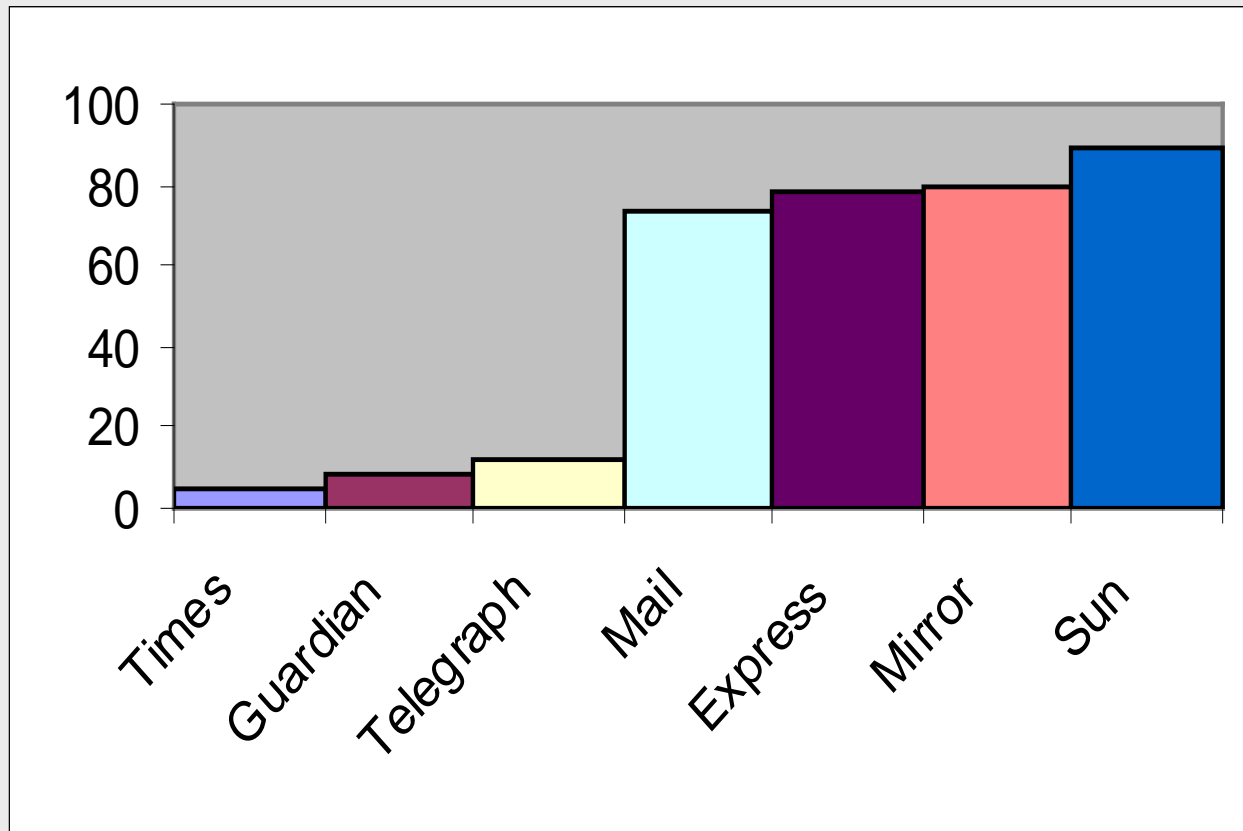

- » Αντίθετα με την υφολογική ανταπόκριση, περιλαμβάνει **υφολογικές πρωτοβουλίες** (initiative dimension of style).
- » Στην καθημερινή χρήση, προτιμάται σε αφηγήσεις, ανέκδοτα, αστεία.

Το ύφος μπορεί να «διαιτητεύεται» από

- ▶ ένα **πρότυπο εσωτερικό**, «εντός ομάδας» (ingroup referee) ή από
- ▶ ένα **πρότυπο εξωτερικό**, «εκτός ομάδας» (outgroup referee) → «Υψηλή» ποικιλία σε περιπτώσεις διμορφίας

Παράδειγμα ακροαματικού σχεδιασμού

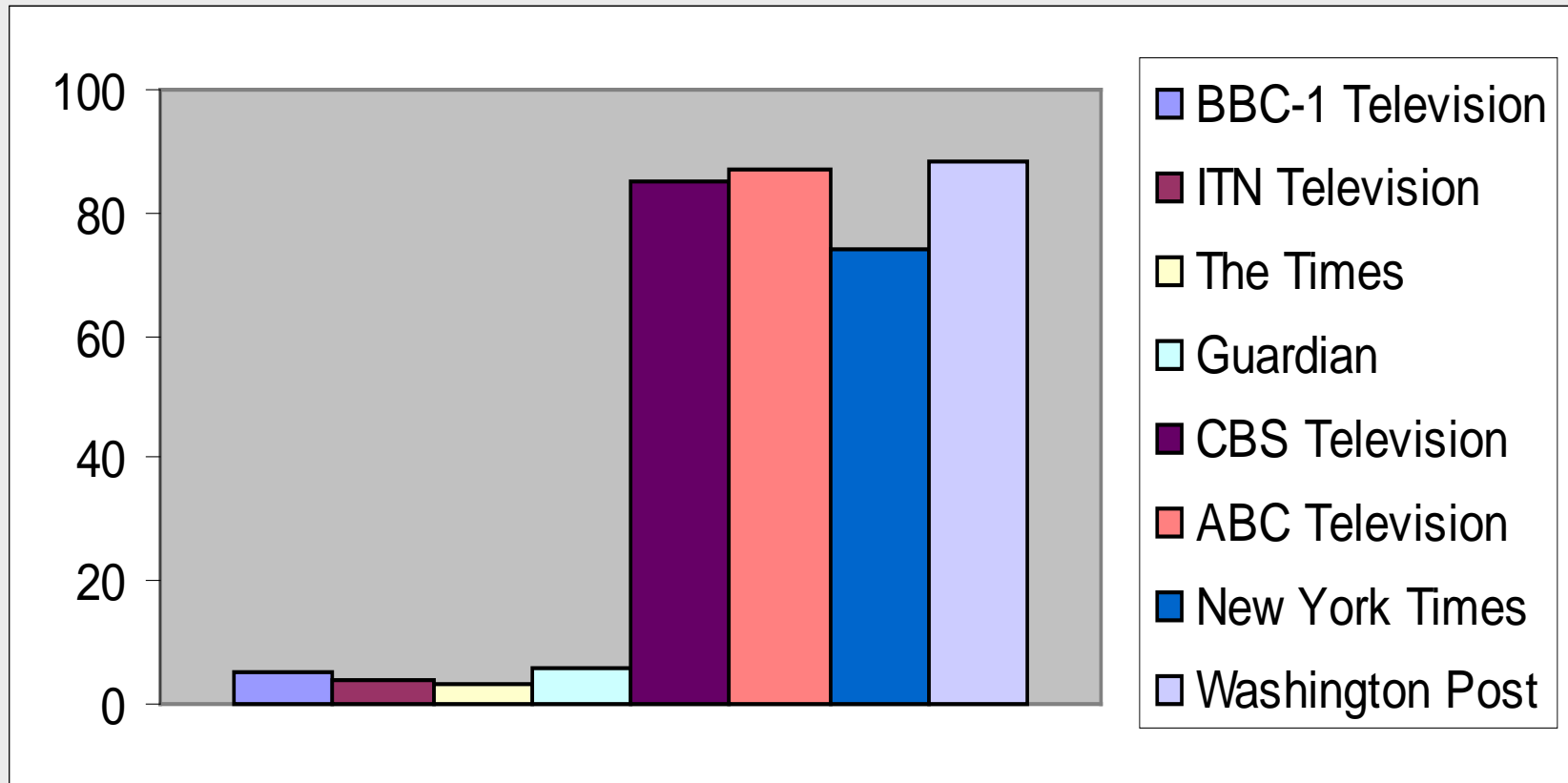
"Nurse filmed turning off man's life support" – "Retirement age raised to 66", *Times* 25/10/10,

"Nurse switched off man's ventilator" – "All-in-one £140 pension 'fairer'", *Sun* 25/10/10

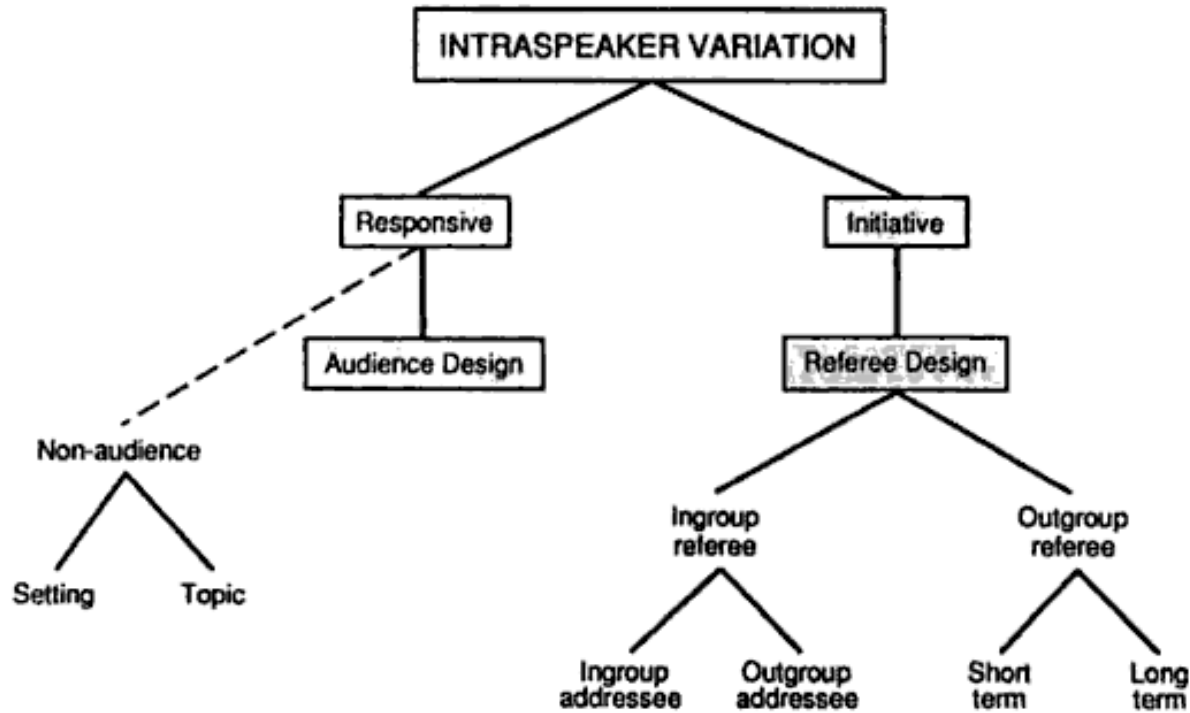
Παράλειψη προσδιοριστικού σε επτά βρετανικές εφημερίδες καθημερινής κυκλοφορίας (Bell, 1991: 108)

Παράδειγμα διπλού σχεδιασμού

Παράλειψη προσδιοριστικού σε τέσσερα βρετανικά και τέσσερα αμερικανικά μέσα, 1980-1982 (Bell, 1991: 131)

FIGURE 9.1 *Style as responsive and initiative: audience design and referee design*

A. Bell, "Audience and Referee Design in New Zealand Media Language", στο A. Bell & J. Holmes (επιμ.), *New Zealand Ways of Speaking English* (Clevedon: Multilingual Matters, 1990)

- » Η **διμορφία** χαρακτηρίζεται (στενά) από τρία χαρακτηριστικά
1. Δύο διακριτές ποικιλίες χρησιμοποιούνται στην ίδια κοινότητα, η πρώτη θεωρείται Υ(ψηλή) και η δεύτερη Χ(αμηλή) (High – Low Variety).
  2. Κάθε ποικιλία επιτελεί διαφορετικές λειτουργίες, έχει ξεχωριστά πεδία χρήσης. Υ και Χ βρίσκονται σε «συμπληρωματική κατανομή».
  3. Κανείς δεν χρησιμοποιεί την Υ στην καθημερινή κουβέντα (για τις καθημερινές ανάγκες επικοινωνίας).

Υπολειμματική διμορφία: βιβλιογραφία

- » Σ. Χατζησαββίδης, 1. *Ελληνική γλώσσα και δημοσιογραφικός λόγος* (1999), 131-148, 2. «Η μορφολογική ποικιλία του δημοσιογραφικού λόγου ως δείκτης πολιτικής ιδεολογίας», στο *Δημοσιογραφία και γλώσσα*, επιμ. Π. Μπουκάλας & Σ. Α. Μοσχονάς (2001), 141-155.
- » Ά. Ιορδανίδου, 1. «Δημοσιογραφική “κοινή”:
Προβλήματα ορισμού», στο *Δημοσιογραφία και γλώσσα*, επιμ. Π. Μπουκάλας & Σ. Α. Μοσχονάς (2001), 157-164, 2. «Γλωσσική ποικιλία και δημοσιογραφικός λόγος», *Ζητήματα Επικοινωνίας* 9 (2009), 102-114.

» Μορφολογική ποικιλία

- ▶ Τονικά συστήματα
- ▶ Τελικό ν στην αιτιατική αρσενικού / θηλυκού άρθρου
- ▶ γεν. *-ης / -εως των σε -η / -ις* και γεν. *-ητος / -ητας των σε -ης / -ητα*
- ▶ Αναβιβασμός τόνου στη γεν. επιθέτων
- ▶ Επιρρήματα *-α / -ως*
- ▶ Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων

1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Χατζησαββίδης, 1999)

---

1. *Ελεύθερη Ώρα*
Ελεύθερος
2. *Απογευματινή*
Αδέσμευτος Τύπος
Ελεύθερος Τύπος
3. *Αυριανή*
Έθνος
Ελευθεροτυπία
Τα Νέα
4. *Αυγή*
5. *Ριζοσπάστης*

καθαρεύουσα

δημοτική

Ο άξονας
αριστεράς-δεξιάς
συμπίπτει
(μερικώς) με τον
συμβολικό άξονα
δημοτικής-
καθαρεύουσας

1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Ιορδανίδου, 2001)

» Υφολογική μάλλον παρά πολιτικο-ιδεολογική διαφοροποίηση;

Ριζοσπάστης:

- ▶ Αποφεύγει γενικά τη λόγια μορφολογία.
- ▶ Τύποι όπως *ανεχθεί, καλυφθεί, προκηρυχθεί* είναι σπάνιοι, ενώ απουσιάζει το συμφωνικό σύμπλεγμα *-σθ-*.
- ▶ Τείνει να επιλέγει από τη μορφολογία της κοινής νεοελληνικής τις ανεπίσημες μορφές της καθημερινής γλώσσας.

1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Ιορδανίδου, 2001)

Βραδυνή και *Απογευματινή*:

- ▶ Εμφανίζουν αρκετούς λόγιους σχηματισμούς: *εγράφη, ελέχθη, επεδείχθη από τηλεοράσεως, χρωματίσθηκαν, πολλαπλασιάσθηκαν, ενέπιπταν επί της Σοφοκλέους, υπόσχοντο, πραγματοποιείτο, ισχυρισθούν, υπερασπισθεί* κτλ.
- ▶ Παρουσιάζονται με λόγια μορφή λέξεις που δεν έχουν λόγια προέλευση: *ρίχθηκαν* (< *ρίπτω*, άρα *ερρίφθησαν*), *ξεπεράσθηκαν*, ή αναδύονται «ερμαφρόδιτοι» τύποι: *προεβλήθηκαν* (μεταξύ του *προεβλήθησαν* και του *προβλήθηκαν*). Άλλες ερμαφρόδιτες δομές: *πέραν από τα επίσημα στοιχεία, πλην της κυβέρνησης, μεσούσης της χρηματιστηριακής κρίσης* κτλ.
- ▶ Η υπεργενίκευση της χρήσης του «ως» δημιουργεί προτάσεις όπως *οι ύπουλες κατηγορίες κατέρρευσαν ως πύργος από τραπουλόχαρτα*.

1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Ιορδανίδου, 2001)

Αυγή, Έθνος, Ελευθεροτυπία, Τα Νέα, Ελεύθερος Τύπος, Αυριανή κ.ά.:

- ▶ Επιλέγουν την πολυτυπία της κοινής νεοελληνικής. Πολλές φορές παρατηρούνται στο εσωτερικό του ίδιου άρθρου και οι δύο τύποι, με ελεύθερη εναλλαγή, χωρίς υφολογική διαφοροποίηση (ήρθε/ήλθε, περιοριστεί/περιορισθεί, δεχτεί/δεχθεί κτλ.).
- ▶ Σχετικά σπάνια εμφανίζονται ερμαφρόδιτες δομές, όπως: *οι πιθανότητες στατιστικού σφάλματος ελαχιστοποιούνται ή και ακυρώνονται ως εκ της επιβεβαιώσεως με αλληπάλληλες δημοσκοπήσεις της κατεύθυνσης των ερευνητικών ευρημάτων (Αυγή, 12/3/2000).*

1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Ιορδανίδου, 2009)

- » **Συμφωνικά συμπλέγματα.** Σε σύνολο 76 λόγιων και μη λόγιων σχηματισμών τα ποσοστά είναι περίπου μοιρασμένα: 41 μη λόγιες εμφανίσεις (54%) έναντι 35 λόγιων.
- » **Παθητικός αόριστος.** Σε σύνολο 123 λόγιων και μη λόγιων σχηματισμών επικρατούν οι μη λόγιοι με 107 εμφανίσεις.
- » **Παθητικός παρατατικός.** Σε σύνολο 24 τύπων σε όλες τις εφημερίδες καταγράφηκαν τρεις τύποι παρατατικού ρημάτων σε -ούμαι: *δικαιοούνταν, εκινείτο, συντελούνταν.*

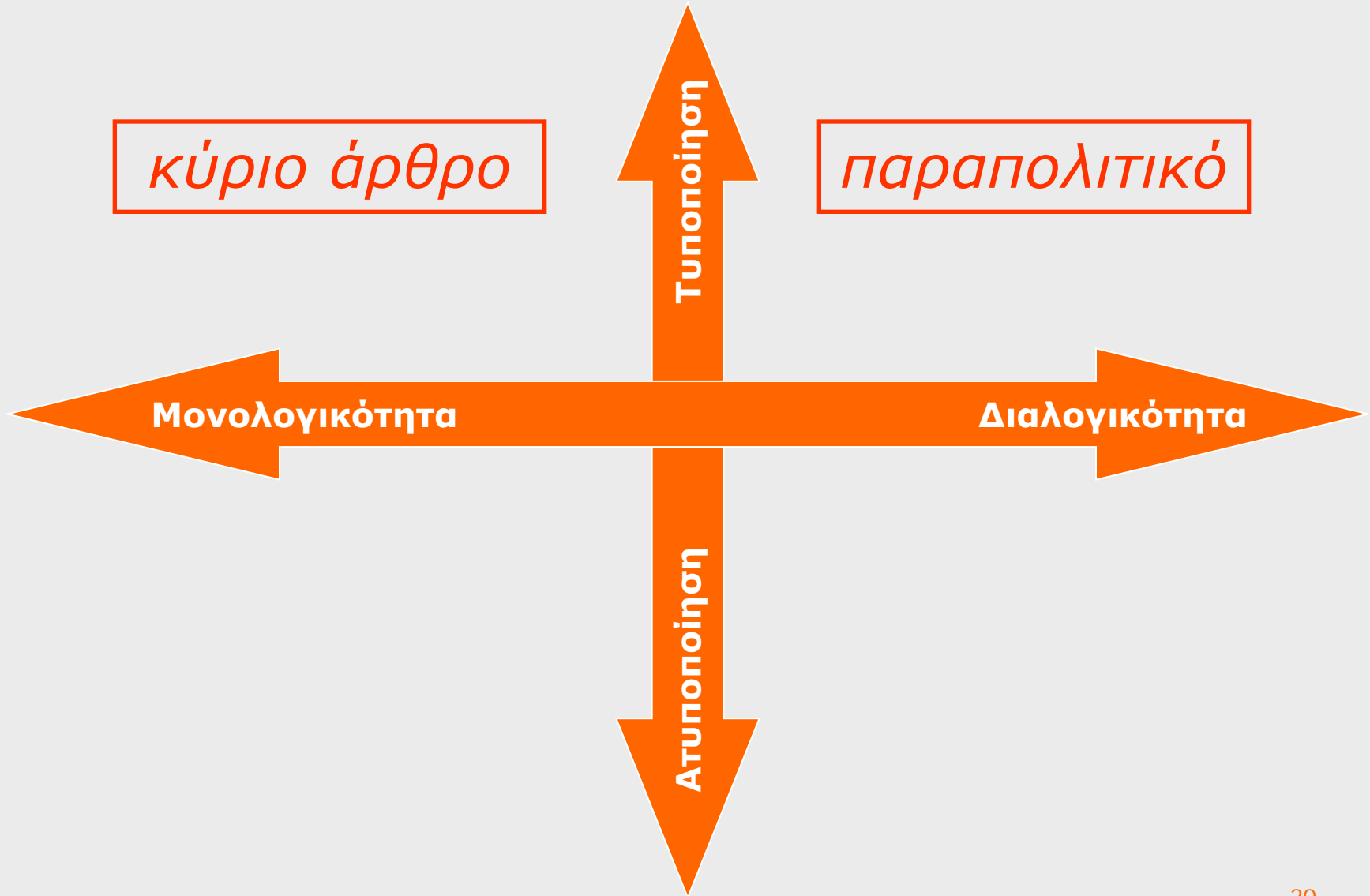
1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Ιορδανίδου, 2009)

«Η εικόνα που διαγράφεται στην παρούσα έρευνα (2008) είναι ότι οι αποκλίσεις προς την πλευρά της χρήσης λόγιων σχηματισμών μη ενταγμένων στην κοινή ελληνική είναι σημαντικά λιγότερες και δεν φαίνεται να συσχετίζονται με τον πολιτικό προσανατολισμό του εντύπου. Επιβεβαιώνεται εν μέρει η διαπίστωση της προηγούμενης έρευνας, σύμφωνα με την οποία διαμορφώνονται στα άκρα των πολιτικών κατευθύνσεων δύο βασικές τάσεις, η μία (*Ριζοσπάστης*) προς ανάδειξη των ανεπίσημων τύπων της καθημερινής γλώσσας και η άλλη (*Ελεύθερος Τύπος*) προς ανάδειξη των λόγιων επίσημων τύπων, με τη διαφορά ότι αυτές οι επιλογές παραμένουν πλέον σταθερά ενταγμένες στο σύστημα κλίσης της κοινής νεοελληνικής».

1. Υφολογική διαφοροποίηση

«Η απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να δώσει **χείρα βοηθείας** στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης που έφερε στα πρόθυρα της **πτωχεύσεως** τη χώρα μας, αποτελεί ασφαλώς επιτυχία της **παρούσης κυβερνήσεως**. **Ιδιαίτερως** η επιτυχία αυτή πιστώνεται στον ίδιο τον πρωθυπουργό κ. Γ. Παπανδρέου, ο οποίος αφού έζησε τη δική του μακρά **εβδομάδα** των παθών, **δικαιούται** να είναι υπερήφανος για την επιτυχία του. **Αντιστοίχως** (και **απροσδοκῆτως** για πολλούς) υπερήφανος **δικαιούται** να είναι και ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, κ. Αντ. Σαμαράς. Η Νέα Δημοκρατία, με ελάχιστες εξαιρέσεις, στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων. Απέφυγε την άσκηση λαϊκιστικής πολιτικής και κάτι ακόμη εντυπωσιακότερο: την προσφυγή σε επικίνδυνους «λαϊκισμούς» απέφυγε και η αντιπολίτευση της αντιπολίτευσης, δηλαδή το τμήμα εκείνο της ΝΔ που αντιπολιτεύεται ανοιχτά σχεδόν τον κ. Σαμαρά. [...]»

(Σταύρος Ψυχάρης, «Και τώρα τα δύσκολα» [Κύριο άρθρο], *Το Βήμα* 28/3/2010)

Υφολογική διαφοροποίηση: ... και το παραπολιτικό σχόλιο

Φαντάσματα κυκλοφορούν στη Ρηγίλλης από τους πεσόντες της προηγούμενης διακυβέρνησης που δεν λένε να ησυχάσουν στην κόλαση της απομάκρυνσης από την πολιτική ζωή.

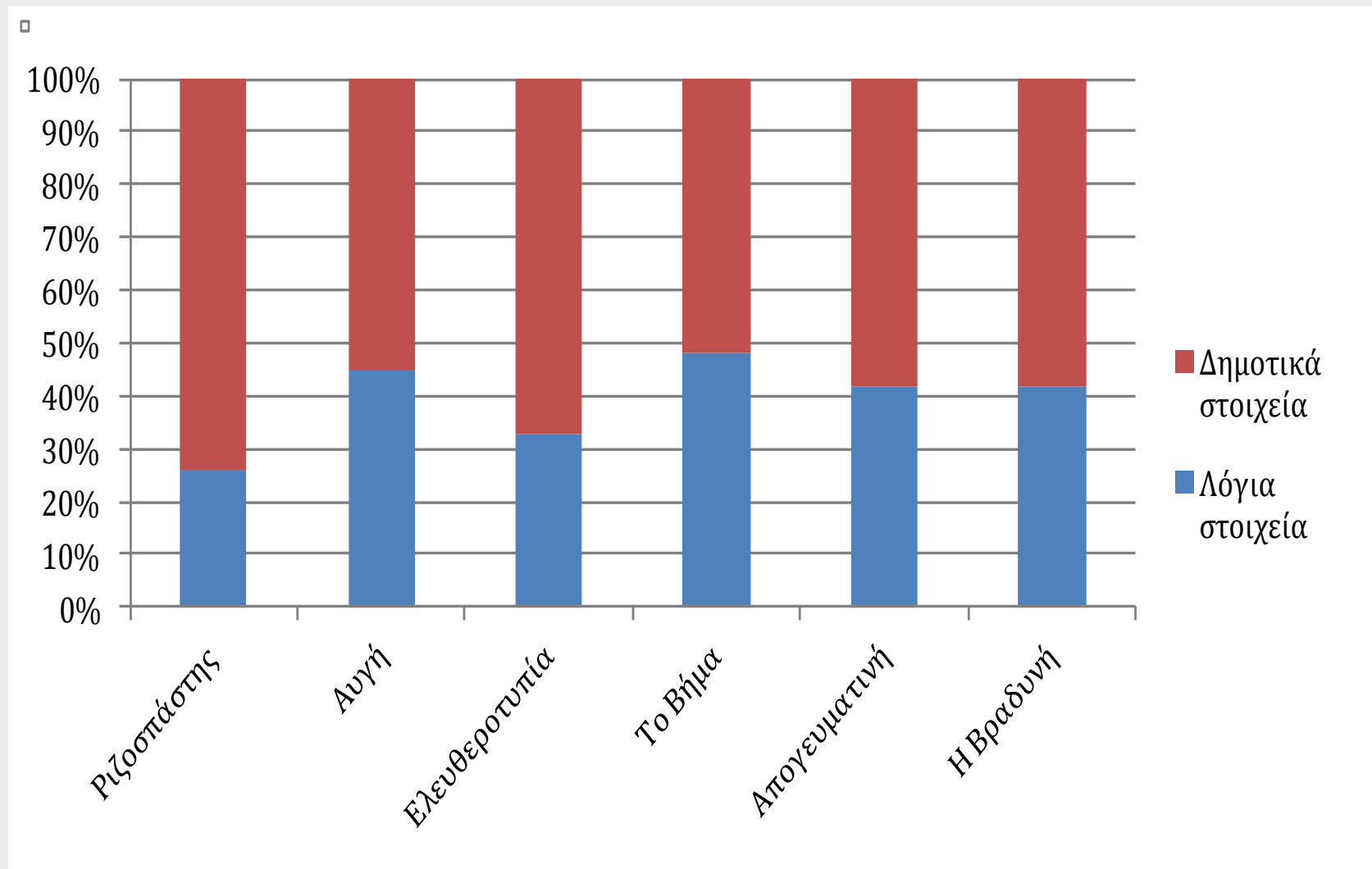
Πληροφορούμαι ότι ο αλησμόνητος πρώην υπουργός Αιγαίου κ. Αρ. Παυλίδης εμφανίστηκε χθες μετά την εθνική επέτειο και έδωσε συνέντευξη Τύπου, εντός έδρας, στη Ρόδο. Ο κ. Παυλίδης είπε ότι είναι «παρών στην πολιτική, αλλά και στην πορεία ανασυγκρότησης της Νέας Δημοκρατίας».

Κατά την προσφιλή του τακτική κούνησε το δάχτυλο προς το κόμμα του και δήλωσε «δυσανεστημένος» για τις διαρροές περί διαγραφών. Όσο για τις πληροφορίες περί μη συμμετοχής του στο ψηφοδέλτιο της ΝΔ κατά τις επόμενες βουλευτικές εκλογές, απείλησε: «Το ζήτημα θα συζητηθεί όταν έρθει η ώρα... Και θα το αποφασίσει ο λαός». Προειδοποιώ τον κ. Παυλίδη ότι το «ζήτημα» έχει ήδη συζητηθεί και έχει κλείσει. Καλές διακοπές

» Μορφολογική ποικιλία

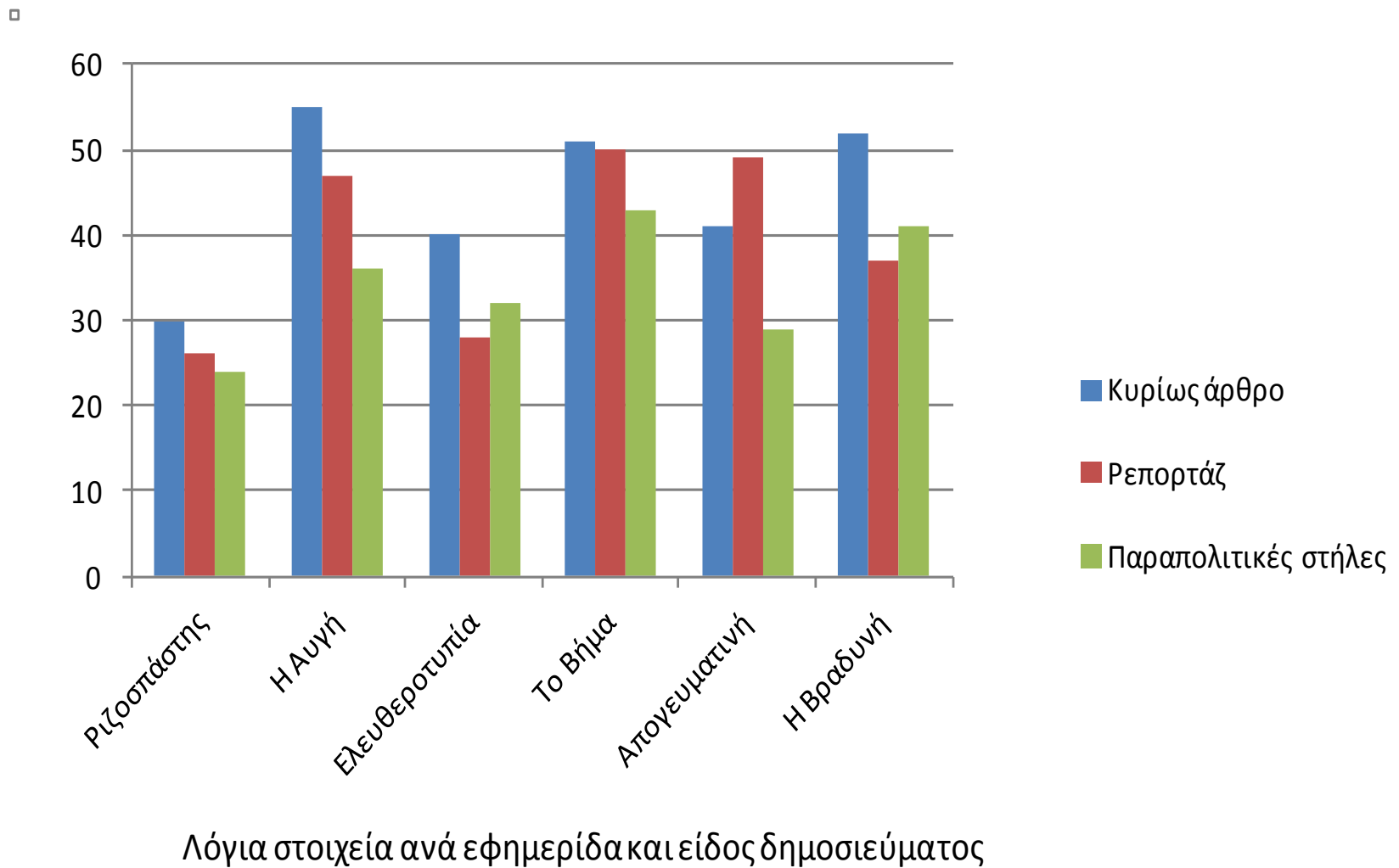
- ▶ επιρρήματα -α/-ως
- ▶ συμφωνικά συμπλέγματα: -χτ-φτ-στ- / -χθ-φθ-σθ-, ορίστηκε/ορίσθηκε
- ▶ συμφωνικά συμπλέγματα χθες/χτες
- ▶ τονισμός γενικής με /χωρίς αναβιβασμό, π.χ. δημοσίων / δημόσιων
- ▶ παθητικός αόριστος -ηκα, -ηκαν / -η, -ησαν
- ▶ κατάληξη γενικής -α/-ος, π.χ. μήνα/μηνός
- ▶ κατάληξη γενικής -εα/-εως, π.χ. εισαγγελέα / εισαγγελέως
- ▶ κατάληξη γενικής -ης/-ους, π.χ. αδαή/αδαούς.
- ▶ κατάληξη γενικής πρώην τριτόκλιτων -ης/-εως, π.χ. κυβέρνησης/κυβερνήσεως

1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Κόλλια κ.ά. 2013)

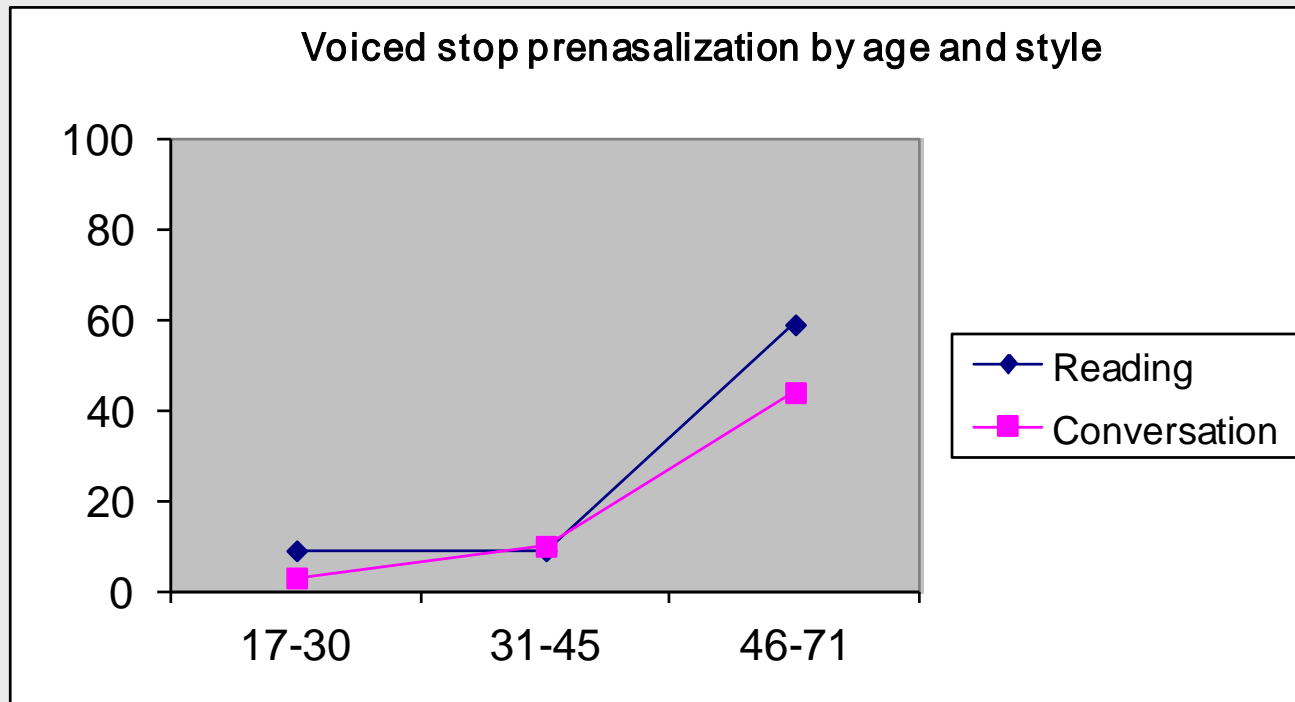
1. Υπολειμματική διμορφία στον Τύπο (Κόλλια κ.ά. 2013)

2. Προερινωση

- » **Arvaniti & Joseph 2000**: “(nd)/(d): καθοριστική είναι η ηλικία, όχι το ύφος, (nt): δείκτης προσεγγμένου ύφους”

2. Προεργασία (Μοσχονάς 2012)

	(nd)	(nt)	(d)
News	23 (38.33%)	9 (15%)	28 (46.67%)
Conversation	4 (6.67%)	12 (20%)	44 (73.33%)

